

TASHMETOV TUXTASIN XUDAYBERGANOVICH

**GLOBALLASHUV VA
G'OYAVIY-MAFKURAVIY
TAHDIDLAR**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

TASHMETOV TUXTASIN XUDAYBERGANOVICH

**GLOBALLASHUV VA
G'OYAVIY-MAFKURAVIY TAHDIDLAR**

O'quv qo'llanma

**“JAVOHIR-ILM-NASHR”
Toshkent – 2024**

UO'K 316.01

KBK 60.561

T25

Tashmetov, Tuxtasin Xudayberganovich

Globallashuv va g'oyaviy-mafkuraviy tahdidlar. X. Tashmetov
[Matn] /T: "Javohir-ilm-nashr". 2024. 292 b.

Mas'ul muharrir:

Sh.Turayev – Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi huzuridagi Ijtimoiy-ma'naviy tadqiqotlar instituti bo'lim boshlig'i falsafa fanlari nomzodi, dotsent.

Taqrizchilar:

I.Ergashev – O'zbekiston Milliy universiteti, "Fuqarolik jamiyati va huquq ta'limi" kafedrası siyosiy fanlari doktori, professor:

Sh.Tog'ayev – Chirchiq davlat pedagogika universiteti, "Fakultetlararo ijtimoiy fanlar" kafedrası falsafa fanlari nomzodi dotsent.

Mazkur kitobda globallashuv sharoitida mafkuraviy tahdidlar tushunchasi va uning mazmun-mohiyati, globallashuv jarayonida yoshlar ma'naviyatini yuksaltirishning zamonaviy konseptual asoslari, dunyoning mafkuraviy manzarasini aniqlashning ijtimoiy-ma'naviy omillari, global inqiroz shakllari, ularning o'zaro bog'liqligi, millat va milliy o'zlikni anglash masalalari, ekstremizm va radikalizmning jamiyat taraqqiyotiga salbiy ta'siri, "ommaviy madaniyat", submadaniyat inson ma'naviyati zavoli, global korrupsiya va poraxo'rlik jamiyat taraqqiyotining kushandasi, xalqaro terrorizmning vujudga kelishi va zamonaviy muammolar, odam savdosiga qarshi kurashishning muhim jihatlari, missionertlik va satanizmning g'oyaviy-mafkuraviy tahdid ko'rinishlari, fa-shizmning g'oyaviy-mafkuraviy targ'iboti haqida, fundamentalizm, diniy aqidaparastlik, egoizm, individualizm g'oyaviy-mafkuraviy tahdid sifatida, ijtimoiy tarmoqlarda yot va zararli g'oyalarning o'ziga xos xususiyatlari yoshlarni ma'naviy yuksaltirishda axborot xurujlarining oldini olish shart-sharoitlari, globallashuv va axborot kommunikatsiya texnologiyalarning yoshlar ma'naviyatini yuksaltirishdagi o'rni, global yutuqlardan foydalanishda milliy ma'naviyat samaradorligini oshirish davr talabi, barkamol yoshlarni shakllantirishning shart-sharoitlari va g'oyaviy omillari, yoshlar ma'naviyatini yuksaltirishda mafkuraviy immunitetni kuchaytirish strategiyasi, yoshlar ma'naviyatini yuksaltirishda g'oyaviy negizlariga tayanish va uning istiqbollari to'g'risidagi ma'lumotlar bayon qilingan.

O'quv qo'llanma O'zbekiston Respublikasi Davlat ta'lim standartiga muvofiq, o'qitish jarayonida sinovdan o'tgan mualliflik ishlanmalari asosida yozilgan. Oliy o'quv yurtlari talabalari, professor-o'qituvchilar hamda globallashuv va g'oyaviy-mafkuraviy tahdidlarga qiziquvchi keng kitobxonlarning barchasiga mo'ljallangan.

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2023-yil 22-dekabrda 537 - sonli buyrug'iga asosan o'quv qo'llanma sifatida nashrga tavsiya etilgan.

ISBN 978-9910-9634-9-0

© Tashmetov X. 2023
© "JAVOHIR-ILM-NASHR", 2023

KIRISH

O'zbekiston o'z taraqqiyoti tarixining yangi davriga qadam qo'ydi. Jahon hamjamiyati "Yangi O'zbekiston" deya e'tirof etayotgan huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyatini barpo etish yo'lida ijtimoiy hayotda adolat va insonparvarlik tamoyillari yanada mustahkamlandi. Global dunyo yangicha qadriyatlar, hayotning barcha jabhalariga nisbatan mutlaqo o'zgacha yondashuvlarni talab qilishi bilan birga o'ziga xos muammolarni ham keltirib chiqardi. Aksariyat muammolar, ijtimoiy sohalarining tub mohiyatida tamaddunlar to'qnashuvi, turli insonlar dunyoqarashlarining bir-biridan farq qilishi, ijtimoiy qadriyatlar orasidagi munosabatlarning yangi bosqichga ko'tarilishi kabilar yotganligini ko'rishimiz mumkin. Ayni paytda, mamlakatimizda mustaqillikning ilk davrlaridan boshlab ma'rifatli jamiyatni qaror toptirishning huquqiy asoslari shakllantirildi. Shu bilan birgalikda, mamlakatda aholi ma'naviyati va ma'rifatini yanada yuksaltirish O'zbekiston taraqqiyotining ustuvor yo'nalishiga aylandi. Hayotimizda ro'y berayotgan ijobiy o'zgarishlar tufayli odamlarning ongu tafakkuri tubdan o'zgardi.

Bugungi kunda dunyo hamjamiyati tomonidan mafkuraviy globalashuv tufayli milliy o'zlik va milliy g'urning rivojiga, millatning intellektual, ma'naviy-axloqiy, etno-madaniy va tarixiy qadriyatlarining barham topishiga, inson tafakkur tarzi va dunyoqarashini toraytirishga, e'tiqodini, ruhiy dunyosini izdan chiqarishga salbiy ta'sir ko'rsatayotgani e'tirof etildi. Milliy va an'anaviy umum-bashariy qadriyatlar xiralashib, inson taqdiri, jamiyat hayotiga bepisandlik, individual, korporativ va milliy xudbinlik kabi illatlar ildiz otdi.

Shu boisdan, jahon siyosatida vayronkor g'oya va buzg'unchi mafkuraviy kurashlar tobora avj olib borayotgan bir davrda yoshlarda mafkuraviy immunitetni yanada shakllantirish dolzarb jihatlardan biriga aylandi. XX asr oxiri – XXI asr boshlarida mustamlakachilik siyosati tugatilganligi to'g'risida fikrlar bildirilayotgan bo'lsa-da, qurol-yarog' bilan ochiqchasiga tahdid qilish, o'zga davlat hududiga ochiqchasiga bosqinchilik uyushtirish to'xtatilgan bo'lishiga qaramay, biroq g'oyaviy, mafkuraviy tahdid kundan-kun kucha-yib avj olib borayotgani ayni haqiqatdir. Bu tahdidlardan himoya esa qurol-yarog', zamonaviy texnika emas, aksincha g'oyaviy-mafkuraviy tafakkurdir. Bu yo'lida yosh avlodni ma'naviyatli insonlar bo'lib shakllanishida barchamiz birdek mas'ul bo'lishimiz kerak. Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev takidlaganidek, "Hozirgi vaqtda mintaqamiz-

qator ziddiyatlari bo'lib, ular madaniyat sohasida ko'proq namoyon bo'lmoqda. Dunyo miqyosida ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning qadrsizlanishi, madaniy xilma-xillikning tobora kamayib borayotgani, shubhasiz, davrimizning eng dolzarb muammolaridan biridir¹.

3. Globallashuv sharoitida g'oyaviy-mafkuraviy tahdidlarning o'ziga xos jihatlar

Hozirgi davr dunyoda g'oyaviy qarama-qarshiliklar murakkab tus olgan, mafkura poligonlari yadro poligonlaridan ham kuchliroq bo'lib borayotgan davrdir. Bunday yondashuv o'ta xavfli ekanligi hech kimga sir emas. Zero, u insoniyatning diniy asosda qarama-qarshi qutblarga bo'linib ketishiga, ba'zan "sivilizatsiyalar to'qnashuvi" deb ataladigan hodisaning yuzaga kelishiga sabab bo'lishi mumkin. Mafkura va mafkuraviy tarbiya masalasi o'z mustaqilligini qo'lga kiritgan, demokratik, huquqiy davlat, erkin fuqarolik jamiyatining asoslarini yaratayotgan mamlakatimiz uchun ham muhim hayotiy ahamiyatga ega bo'lib qolmoqda. Zero, ko'zlangan maqsadlarga ushbu orzu-umid va intilishlarni o'zida mujassamlashtirgan g'oyaviy-nazariy qarashlar majmui bo'lmish milliy mafkura va unga asoslangan tarbiya tizimisiz erishish mumkin emasligi aniq. "Men, - deb yozadi birinchi prezident I.A.Karimov, - Abdulla Avloniyning "Tarbiya biz uchun yo hayot - yo mamot, yo najot - yo halokat, yo saodat - yo falokat masalasidir" degan fikrini ko'p mushohada qilaman. Buyuk ma'rifatparvarning bu so'zlari asrimiz boshida millatimiz uchun qanchalar muhim va dolzarb bo'lgan bo'lsa, hozirgi kunda biz uchun ham shunchalik, balki undan ham ko'ra muhim va dolzarbdur²". Bu masalaning dolzarbligini yuqorida qayd etilgan mafkura shakllarining xavfini bartaraf etish zarurligi bilan ham belgilanadi. Mamlakatimizdagi mavjud ijtimoiy hamkorlik, milliy birlik va hamjihatlikni saqlab qolish va rivojlantirish yo'li bilangina qo'lga kiritilgan mustaqillikni himoya qilamiz. Xalqaro hamjamiyat, shu jumladan, tarix taqozosi bilan aloqalar kuchli rivojlangan davlatlar bilan teng huquqli, izzat-ikromli munosabat, o'zaro manfaatli aloqalar esa mustaqillikni mustahkamlashning muhim omili bo'lib xizmat qiladi. Bugungi kunda mafkuraviy poligonlar kurashi avj olmoqda. Birinchi prezidentimiz I.A.Karimov ta'kidlaganidek, "Bugungi kunda odamzod ma'lum bir davlatlar va siyosiy kuchlarning manfaatlarigagina xizmat qiladigan, olis - yaqin manbalardan tarqaladigan, turli ma'no-mazmun-

¹ Saidov U. Globallashuv va madaniyatlararo muloqot. - Toshkent: Akademiya, 2008. - B. 3-4.

² Karimov I.A. Asarlar 7-tom. - Toshkent: O'zbekiston, 2000. B.93-94.